

Addenda: parlem amb Albert Rossich i Jordi Cornellà

Visat núm. 19
(abril 2015)

per Sara Serrano Valenzuela

A l'entorn del plurilingüisme es plantegen diferents discussions, com ara la del model de llengua catalana. La literatura ha de buscar un model basat en la llengua del carrer o bé ha de treballar per conrear una llengua acadèmica o normativa? Quin paper hi té, el plurilingüisme?

De model de llengua no n'hi ha un, sinó que n'hi ha diversos. No és el mateix un text administratiu que un text periodístic, encara que òbviament tots dos han de respectar escrupolosament la normativa. Aquest no és necessàriament el cas de la literatura, que permet una varietat de registres molt més àmplia: des del català normatiu de Quim Monzó fins a la llengua plena d'arcaïsmes de J. V. Foix, del plurilingüisme de Joan Daniel Bezsonoff al tortosí d'Albert Roig. L'escriptor és lliure de triar l'estil que s'avingui a les necessitats de la seva obra. D'altra banda, el temps que la llengua de la literatura marcava el camí de la llengua normativa ja queda lluny. Al començament del segle XXI la literatura ja no té el paper aglutinador i representatiu que havia tingut en el passat, i per això novel·les com *L'altra*, de Marta Rojals, no provoquen el tipus de polèmiques lingüístiques que sens dubte hauria causat en el context dels anys vuitanta i noranta. Ara són els mitjans audiovisuals i no la llengua literària que determinen el model de llengua; per tant, el plurilingüisme literari ja no causa tanta ansietat. De fet, el plurilingüisme és molt més habitual a la ràdio i la televisió catalanes que a la literatura.

L'estudi de tota aquesta tradició permet descobrir recursos o intencions molt diversos —l'estímul pot ser estrictament estilístic, una qüestió de versemblança, un recurs literari, una ficció, una paròdia o una mostra de diglòssia. Com a obres representatives del plurilingüisme en la literatura catalana actual, podríem parlar, per exemple, dels casos de Marta Rojals amb *L'altra* i de Ramon Solsona amb *L'home de la maleta*. De quina manera aquests autors creen una narració plurilingüe i amb quin objectiu treballen aquest recurs?

El cas de Solsona és molt interessant perquè ja va fer servir el plurilingüisme a la seva primera novel·la, *Figures de calidoscopi*. El fet que també aparegui a *No tornarem mai més*, *DG* o *L'home de la maleta* indica que és un element central del seu estil. Marta Rojals, en canvi, només ha publicat dues novel·les, i per tant és massa aviat per dir si aquest recurs esdevindrà un tret definitori de la seva narrativa. Solsona també ha publicat una obra en català normatiu, *Les hores detingudes*, i Rojals podria seguir perfectament aquest camí. Tots dos són uns novel·listes excel·lents que dominen tant la llengua, que es poden permetre usar un recurs poc habitual com el plurilingüisme sense alienar els lectors. El que fa que les seves obres siguin de qualitat no és la barreja de llengües, sinó la seva imaginació i habilitat narrativa.

Amb *El plurilingüisme en la literatura catalana* també hi ha una voluntat de demostrar que hi ha molts prejudicis a l'entorn d'aquestes obres i de defensar-ne la riquesa. Com ha rebut la crítica *L'altra* i *L'home de la maleta*? Si bé comparteixen la tria plurilingüe, no és cert que han suscitat opinions diferents?

Majoritàriament han estat molt ben rebudes per la crítica i els lectors, però és cert que hi ha hagut algunes opinions contràries a l'ús del plurilingüisme. Hi ha un cert temor que provatures com aquestes acabin desprestigiant la literatura i la llengua catalanes. Tal com demostrem al llibre, però, a Catalunya de literatura plurilingüe n'hi ha hagut sempre, i això no ha evitat que tinguem Mercè Rodoreda o Josep Pla, per posar dos exemples. En cap cas defensem o promovem el plurilingüisme literari, sinó que ens hem limitat a estudiar un fenomen que fins ara havia passat desapercebut, segurament a causa del prejudici a què et refereixes. Malgrat que és un tema molt poc conegut, no hi ha cap literatura amb una tradició tan diversa i rica pel que fa a la barreja de llengües. I cal dir que això va molt més enllà del simple bilingüisme català-castellà, que és el cas que provoca més ansietat: hem trobat centenars d'obres amb francès, italià, llatí, portuguès, alemany, rus...

S'ha dit que les obres plurilingües són intraduibles. Amb Marta Rojals i Ramon Solsona trobaríem problemes com aquests:

«—[...] En la salut i en l'enfermetat, diuen. No?

—*Malaltia*.

—Això, en l'enfermetat i la malaltia.»

L'altra. Marta Rojals. La Magrana, 2014 [p. 38].

«Com els cegos, que diuen que es concentren més i pensen més que nosatres. Si no fos pel cony de gos, podríem passar dies sencers aixís, a les fosques, fent-la petar tu i jo. Nos quedamos solos, como cada noche, hoy te siento triste y sé muy bien por qué. Tinc por d'encendre la llum i de que vinguin la Mosca Morta i el Pet Presumit [...]»

L'home de la maleta, Ramon Solsona. Proa, 2011 [p. 185].

Els traductors se senten còmodes treballant amb la llengua normativa perquè és la que està codificada i la que estan habituats a utilitzar. I, si els sorgeixen dubtes, sempre poden recórrer als diccionaris o llibres de referència. Quan ens allunyem de la normativa, però, entrem en una zona molt més complexa i de fronteres inestables. La llengua col·loquial canvia molt més ràpidament que la normativa i, igual que les varietats dialectals, no està codificada. Això fa que tradicionalment els traductors hagin esborrat les variants dialectals o socials o el plurilingüisme dels textos. *L'altra* i *L'home de la maleta*, però, no són intraduïbles a una altra llengua, sinó que requereixen més imaginació, creativitat i esforç, cosa que vol dir més hores de feina per al traductor. A Catalunya tenim traduccions interessantíssimes en aquest sentit, com el *El bevedor de vi de palma*, d'Emili Olcina, o *Quell merdè horrible de via Merulana*, de Josep Julià. En aquesta mena de casos, cal un traductor disposat a explorar els límits de la llengua i un editor disposat a arriscar-se per oferir al lector una obra tan trencadora com l'original. És una feina difícil, perquè implica la creació d'un registre nou al marge dels usos codificats de la llengua escrita. En aquesta mena de projectes, el traductor té tot el dret a considerar-se coautor del text.

